

NAGY MYRTIL

Az anyagi erőforrások hatékony felhasználása

Az előadás arra próbál választ keresni, hogy milyen mértékben és hatékonysággal képes a dél-szlovákiai civil szektor kihasználni azokat az anyagi forrásokat és lehetőségeket, melyek küldetésük révén hasznosíthatók az asszimilációs folyamatok megfékezésében, ill. a magyarságtudat erősítésében.

A vizsgált kérdéskör tárgyát tehát egyrészt azok a tevékenységek képezik, melyek megvalósítása révén az asszimilációs folyamatok lassíthatók, megállíthatók, s ezáltal a szlovákiai magyar kisebbség mint egység identitástudata erősödik, másrészt azok a támogatási források képezik, amelyek anyagi úton tudnak hozzájárulni e célok teljesítéséhez.

1. Az asszimilációs folyamatok megfékezését és az identitástudat erősítését célzó tevékenységek

Abból az alaphipotézisből indulok ki, hogy az asszimiláció megfékezését és az identitás erősítését szolgáló programok a következő területeken valósulnak meg:

1. oktatás – az anyanyelvi oktatás, művelődés minden korosztályt beleértve;
2. kultúra – kulturális értékek létrehozása, terjesztése, fogyasztása és a befogadóképesség fejlesztése;
3. közösségépítés – ahol mind a megszerzett műveltség, mind a kultúra az egyén szociális igényeit ki tudja elégíteni, értéke megsokszorozódik.

Az elemzés tárgyát tehát azok a programok, projektek képezik, amelyek ezeken a nagyon tágan is értelmezhető területeken valósulnak meg (ide tartozhat például egy nyugdíjasok számára megvalósuló számítógép-kezelő tanfolyam, ahol a cél nem a számítógép használatára való oktatás, hanem

az anyanyelven történő információkhoz való hozzáférés készségének fejlesztése, de ugyanúgy ide tartozhat a helyi falunap, melynek célja nem elsősorban a lakosok szórakoztatása, hanem a közösség építése).

Az ezen a három területen megvalósuló programok alapvetően két távlati célt, filozófiát követnek:

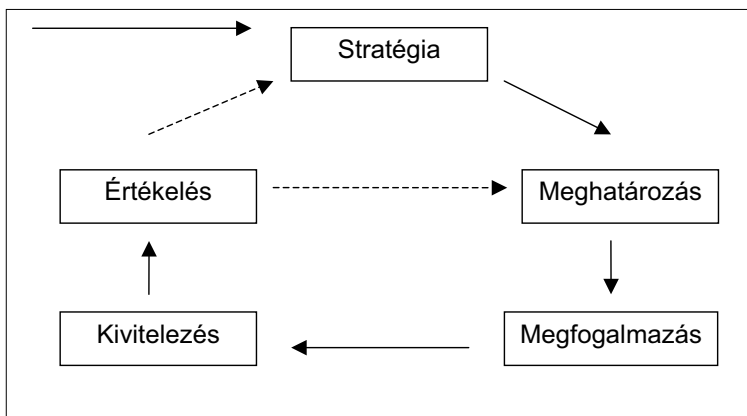
1. valamilyen alaphelyzet megtartása, a múltbeli hagyományok ápolása;
2. egy alaphelyzetre, ill. adottságokra épülő fejlesztés, a versenyképeség növelése.

Míg az első csoportba tartozó tevékenységek eredménye egy bizonyos múltbeli állapot átmentése a jelenbe, addig a második a jelen állapotból kiinduló, erre építő jövőbeli állapotot célozza meg. A vizsgált kérdés szempontjából nehéz, ill. nem szabad fontossági sorrendet felállítani a két felfogás között. Mindkettőt rendkívül fontosnak tartom. A kérdés azonban az, hogy a szlovákiai magyarság jelenlegi demográfiai, számadatokkal kifejezhető helyzetében, Gyurgyík László elemzését és negatív forgatókönyvét is figyelembe véve, melyik a megfelelő, a problémákat oldó stratégia. Azaz ha a szlovákiai magyarok szellemi, kulturális, oktatási szervezeteket tömörítő, reprezentatív, véleményformáló erővel bíró szervezetei felismerik és égetőnek találják az asszimiláció és az identitásvesztés problémáját, milyen stratégiát kívánnak követni e probléma megoldása érdekében. A kérdés viszont megfogalmazható úgy is, hogy ezek a szervezetek, intézmények követnek-e olyan stratégiát, mely hosszú távon a probléma megoldásához vezet. De mivel a probléma nem új keletű, jelen volt már tíz, sőt húsz éve is, érdemes lenne megvizsgálni azt is, hogy tíz vagy húsz éve születtek-e stratégiák, s vajon ezek eredménye-e a jelen állapot.

2. Az asszimiláció megfékezését és az identitástudat erősítését támogató anyagi erőforrások

Az anyagi erőforrások elérésének útját a pályázatok képezik. A támogató a saját jövőképe elérését támogató stratégiát követve hirdeti meg pályázatait. Azok a tevékenységek, melyek illeszkednek ebbe a támogatói stratégiába, megpályázhatják az adott forrást. A támogató és támogatott is tehát bizonyos stratégiát követ, s ha ezek a stratégiák egyeznek, létrejöhét az együttműködés, mivel a támogató a stratégiáját a támogatott révén valósítja meg. A következő ábra ezt a ciklust (*project cycle*) ábrázolja.

1. ábra. Támogatási politika

A stratégia témánk szempontjából az asszimiláció megfékezése és az identitástudat erősítése. Az előadásom további részében a következő kérdésekre keresem a választ:

1. Van-e olyan anyagi forrás, mely ezt a stratégiát követi, és Dél-Szlovákiából az oktatás, a kultúra és a közösségépítés területén megvalósuló tevékenységekkel elérhető?

2. Ha van ilyen forrás, ki tudjuk-e a megfogalmazott célok érdekében hatékonyan használni?

1.1. Az oktatás, a kultúra és a közösségépítés területén kihasználható anyagi források

Az anyagi források rendkívül széles palettáját leszűkítve, három nagyobb csoportba osztva vizsgálom. Mindegyik csoportban olyan forrásokat vettem számba, melyek az oktatás, a kultúra és a közösségépítés területén nyújtanak támogatásokat. A vizsgált források stratégiája nem minden esetben elsősorban az asszimiláció fékezése és az identitástudat erősítése, viszont tágabb stratégiájukba az ezeket a célokat követő programok is beilleszthetők. Az első csoportot az európai uniós, a másodikat a hazai, a harmadikat pedig a magyarországi források képezik.

1.1.1. Európai uniós források

Az Európai Unió az oktatás és képzések területén támogató szerepet vállal, azaz a tagállamok saját stratégiájukat követik az oktatáspolitikai terén, ennek azonban összhangban kell lennie az EU közös stratégiájával. Ezt a közös stratégiát saját programjai révén is támogatja. A kultúra területén

deklarált célja kettős. Egyrészt oltalmazni és gazdagítani kívánja az európai kulturális sokszínűséget, másrészt hozzá kíván járulni ahhoz, hogy e színes kulturális palettát mások is megismerhessék.

Az EU gyakorlati politikáját azonban nagymértékben befolyásolja az a tény, hogy ez a sokszínűség megnehezíti a közös gondolkodást, a nyelvi és kulturális kommunikációt, és nem kis anyagi ráfordítással jár. A gyakorlatban tehát programjai inkább az egységesítésre helyezik a hangsúlyt, nem pedig a különbözőség elmélyítésére. Ennek ellenére programjaiban meg lehet találni azokat támogatási felhívásokat, melyek kihasználhatók az asszimiláció megfékezésére és az identitástudat erősítésére.

Az EB Oktatási, Audiovizuális és Kulturális Végrehajtó Ügynöksége (EACEA) felügyeli és adminisztrálja a következő programokat:

1. Egész életen át tartó tanulás (LLP – Lifelong Learning Programme)

Alprogramok

- Comenius (iskolák)
- Erasmus (felsőoktatás)
- Leonardo da Vinci (szakmai képzések)
- Gruntvig (felnőttoktatás)

Transzverzális programok

- szakmapolitikai együttműködések
- nyelvek
- IKT
- eredmények terjesztése és hasznosítása

Jean Monnet (oktatás és kutatás)

2. Erasmus Mundus (felsőoktatási együttműködési és mobilitási program)

3. Kultúra 2007 (kulturális projektek, szervezetek, együttműködések támogatása)

4. Fiatalok lendületben (Európa-polgári szerep, társadalmi részvétel, esélyegyenlőség)

5. Média 2007 (audiovizuális projektek támogatása)

6. Uniós polgárság (együttműködések, tapasztalatcsere, fejlesztés)

1. táblázat. Az európai uniós programok lehetséges felhasználási területei

TERÜLET	TÁMOGATÁSI PROGRAM
Oktatás	LLP
	Fiatalok lendületben
Kultúra	Kultúra2007
Közösségépítés	Kultúra 2007
	Uniós polgárság
	Fiatalok lendületben

Mindegyik program célja elsősorban – az EU politikáját követve – a fejlesztés és a versenyképesség növelése.

Most lássuk ezeket a programokat a számok tükrében!

Egy projektre eső átlagtámogatás:

- LLP – 300 000 € (cca. 9 millió Sk)
- Kultúra 2007
 - fordítások – 3 000 € (cca. 90 ezer Sk)
 - együttműködések – 150 000 € (cca. 4,5 millió Sk)
- Uniós polgárság
 - Twinning – 10 000 € (cca. 300 ezer Sk)
 - Polgárok projektjei – 100 000 € (cca. 3 millió Sk)
 - Aktív civil szektor – 110 000 € (cca. 3,3 millió Sk)
- Fiatalok lendületben – 12 000 € (cca. 360 ezer Sk)

S nézzük meg azt is, hogy Szlovákiából milyen mértékben voltak ezek a lehetőségek kihasználva (2007 és 2008-ban)!

2. táblázat. A sikeres projektek megoszlása

Program	Szlovákiai nyertes pályázatok	Ebből dél-szlovákiai nyertes pályázatok
LLP	2	0
Kultúra	1	1
Polgárság	14	3
Fiatalok	89*	2

*Idetartozik a IUVENTA által adminisztrált Mládež v akcii program, melyet itthon, szlovák nyelven lehet megpályázni.

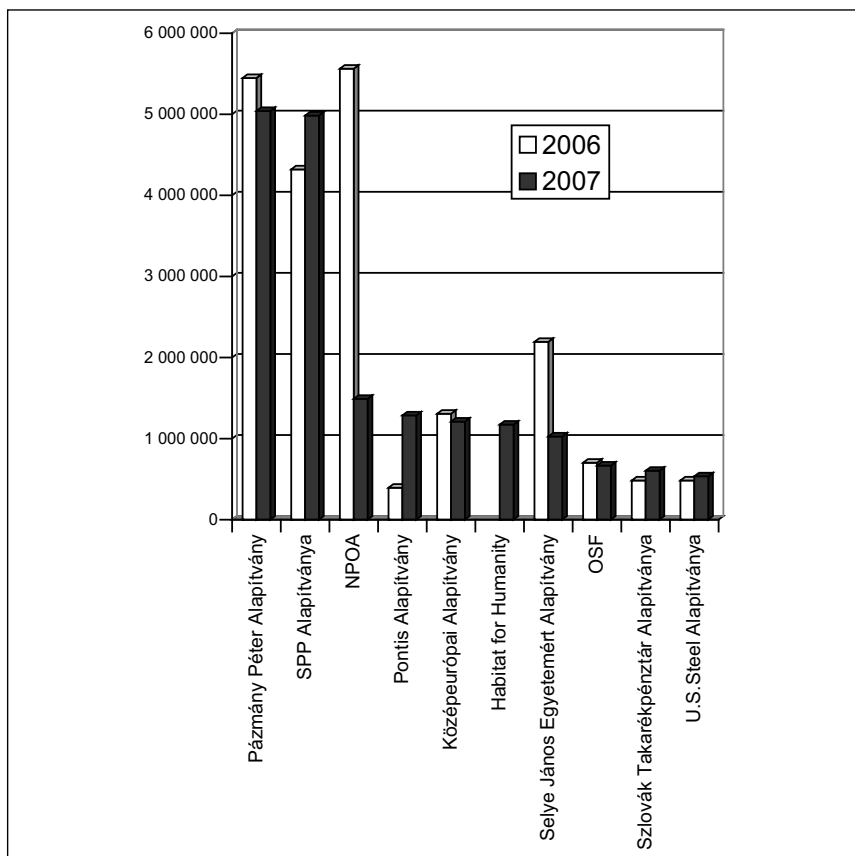
Az egyes alprogramokon belül elég nagy a különbség az egyes tagországok között. Míg például Olaszország minden programban az élen áll, addig van olyan ország is, mely a statisztikák végén kullog. Sajnos Szlovákia épp ezek közé tartozik. Magyarország a középmezőnyben helyezkedik el. A gyenge abszorpciós képességet magyarázó kifogások között nem állja meg a helyét a tapasztalatlanság vagy nyelvismeretből adódó hátrányos helyzet (Brüsszelben a pályázás többnyire angol nyelven folyik), mert ugyanígy az élvonalban helyezkedik el Románia vagy Lengyelország.

1.1.2. Szlovákiai források

Szlovákiában jelenleg 813 bejegyzett alapítvány működik. Kiadásait 1. a kiosztott támogatások, 2. a működési költségeik és 3. az egyéb, többnyi-

re saját programokra fordított kiadások képezik. A következő ábra a kiosztott támogatások szerint rangsorolt legnagyobb szlovákiai alapítványokat és az általuk 2006–2007-ben kiosztott támogatások mértékét mutatja.

2. ábra. Szlovákia 2006–2007-ben kiosztott támogatásai (€) szerint rangsorolt legnagyobb alapítványai

A tíz legnagyobb támogatásokat osztó alapítvány között két olyan alapítvány is szerepel, melyek küldetése kimondottan a szlovákiai magyarok támogatása. Mindkettő magyarországi közpénzekből lett létrehozva és működik, ill. működött, mivel a Selye János Egyetemért Alapítvány (SJEA) 2009. február 13-ával megszűnt.

A Pázmány Péter Alapítvány (PPA) és a SJEA támogatásai valóban azt a stratégiát követik, melynek lényege kimondottan az asszimilációs folyamat megfékezése és az identitástudat erősítése. Mindkettő főként az okta-

tás területén nyújt támogatásokat. De míg a PPA a szélesebb, magyar ajkú nyilvánosság felé fordulva teljesíti küldetését, addig a SJEA küldetése kimondottan az egyetem támogatása volt.

A következő táblázat azt mutatja, hogy e két alapítvány kiadásai hogyan aránylanak a költségvetésükhöz.

3. táblázat. A Pázmány Péter Alapítvány és Selye János Egyetemért Alapítvány költségvetése a számok tükrében

	Költségvetés		Kiosztott támogatások (a költségvetés %-os aránya)		Működési költségek (a költségvetés %-os aránya)	
	2006 (€)	2007 (€)	2006	2007	2006	2007
PPA	5,6 millió	5,4 millió	97%	93%	0%	6,14%
SJEA	3,5 millió	1,2 millió	62%	81%	0,04%	18,55%

Míg a PPA a költségvetését szinte teljes mértékben a támogatások osztására használja fel, addig a SJEA, főleg 2006-ban, ennél az aránynál jóval elmarad. Mindez éppen a deklarált küldetésnek tudható be, vagyis a SJEA költségvetése lényeges részét az egyetem fenntartására, bérekre, belső fejlesztésekre használta fel.

A többi felsorolt alapítvány küldetése nem kimondottan a kisebbségi ügyek és problémák oldása, azonban mindegyik támogatása kihasználható mind az oktatásban, mind a kultúra területén, mind pedig a közösségépítésben.

A *Szlovák Gázművek Alapítványa* (Nadácia SPP) és a *Szlovák Takarékpénztár Alapítványa* (Nadácia Slovenskej sporiteľne) oktatási, regionális közösségépítő projekteket támogat. Az *NPOA* (Nadácia pre podporu občianskych aktivít) elsősorban fejlesztési (régiónok, emberi erőforrások, környezetvédelem stb.) projekteket támogat. A *Pontis Alapítvány* a civil szervezetek – működési területtől függetlenül – fejlesztésére (fenntarthatóság, intézményi fejlesztés) helyezi a hangsúlyt. A *Közép-európai Alapítvány* küldetése szintén az oktatás, a tehetség gondozás, a kultúra, a polgári társadalom fejlesztése és támogatása. Az alapítvány dél-szlovákiai érzékenységét az is mutatja, hogy erőteljesen kampányol a magyar nyelvű médiában a lakosok adójának 2 százalékaért, honlapja azonban nem rendelkezik magyar nyelvű változattal, és küldetésnyilatkozata sem foglalkozik a kisebbségi témákkal. A *Habitat for Humanity* alapítvány célja elsősorban az otthonteremtés a hátrányos helyzetűeknek. Az alapítvány 2007-ben jött létre és a nemzetközi hálózat helyi fiókjá. Az *Open Society Foundation* (OSF) – magyar nevén Nyitott Társadalomért Alapítvány – tevékenységi köre nagyon széles. Nem csupán támogatásokat oszt, de saját programokat is megvalósít. Főként a polgári társadalom megerősítését szolgáló projekteket támogatja (oktatás,

művelődés, kultúra, esélyegyenlőség stb.). A *U. S. Steel Alapítványa* első sorban a keleti régióba investál, s főként az oktatást, kultúrát és szociális karitatív tevékenységet támogatja. Mindehhez a rövid ismertetőhöz hozzátartozik, hogy e legnagyobb alapítványok (kivételet a PPA, a SJEA, az NPOA és az OSF képez) bevétele főként a 2%-os adófelajánlásokból származik.

Nézzünk meg három olyan forrást, melyekre az oktatás, kultúra és közösségépítés területén lehet pályázni! Az egyik a magán- és jogi személyek 2%-os adófelajánlása, mely bármely területen kihasználható. A másik a IUVENTA által adminisztrált Adam program, mely ifjúsági nevelési, kulturális és közösségfejlesztési projekteket támogat. A harmadik pedig a Szlovák Gázművek Alapítványa, amely közösségépítéssel, fejlesztéssel, közhasznú célokat támogató gyűjtésekkel foglalkozó projekteket támogat.

4. táblázat. A nem csupán magyarokat támogató szlovákiai források kihasználtsága 2007-ben (€)

Forrás	Összes támogatás (€)	Egy szervezetre eső átlagtámogatás (€)	Magyar szervezetek által elnyert támogatások összesen (€)	Magyar szervezetre eső átlagtámogatás
2%	42 125 868	5 500	540 446	2 400
IUVENTA	938 827	16 000	0	0
SPP	1 493 334	17 700	0	0

Elszomorító és elgondolkodtató tény, hogy a fent felsorolt alapítványoknál dél-szlovákiai oktatási, kulturális, ill. közösségfejlesztési projektek csak elvéve szerepelnek a támogatottak listáján. Ennél még elszomorítóbb, hogy azért nem szerepelnek a magyar szervezetek a listán, mert nem is pályáznak, pedig mindegyik forrásnak van olyan programja, amely a megfogalmazott probléma megoldásához vezető hosszú út leküzdésében tud anyagi segítséget nyújtani. Hogy ennek mi lehet az oka, erre a továbbiakban még kitérek.

Előbb azonban lássuk az adományforrásokat, melyek deklaráltnak, küldetésükből adódóan kimondottan szlovákiai magyar projekteket támogatnak! Vajon mekkora az a támogatási csomag, melyhez az oktatás, a kultúra és a közösségépítés területén hozzájuthattunk?

5. táblázat. Szlovákiai magyar szervezetek által a kultúra, oktatás és közösségépítés területén felhasznált támogatások (€)

Forrás	2006	2007
SZK Kulturális Minisztériuma	2 914 459	1 711 544
PPA	5 447 553	5 040 695
SJEA	2 193 288	1 025 924
2%	495 768	540 445
Összesen	11 051 068	8 318 608

A fenti forrásokat az előadás elején megfogalmazott két stratégia szempontjából vizsgálva is érdekes áttekinteni. A források által támogatott projekteket áttekintve a következő megállapításokat tehetjük:

- Az SZK Kulturális Minisztériuma által támogatott projektek zöme a hagyományápolással, értékmegőrzéssel foglalkozik.

- A PPA által kiosztott támogatások az oktatást segítő tan- és egyéb eszközök vásárlására, tanulmányi versenyek lebonyolítására fordíthatók. A támogatás zömét eszközbeszerzésre fordítják.

- A SJEA támogatásait az egyetemre, bérekre, ösztöndíjakra fordította.

- A 2%-os adófelajánlások esetében nem lehet kideríteni a felhasználás célját.

Az az összeg, amely teljes mértékben bizonyosan a magyar szervezeteknek az oktatás, a kultúra és a közösségépítés területén kifejtett támogatásaira lett felhasználva (s ismerjük el, hogy a 11, ill. 8 millió euró nem kis összeg) többnyire valamilyen alaphelyzet megtartására, múltbeli hagyományok ápolására lett elkölthetve. Ez az arány a megfigyeléseim alapján kb. 50%.

1.1.3. Magyarországi források

Míg az európai uniós vagy hazai adományozó intézmények, források küldetése minden esetben valamilyen közhasznú célhoz köthető (polgári társadalom fejlesztése, régiók felzárkóztatása, oktatás versenyképessé tételé stb.), addig azok a magyarországi források, melyek a dél-szlovákiai pályázók számára elérhetőek, egy konkrét stratégiát követnek. Ez pedig maga az asszimiláció megfékezése és az identitástudat fejlesztése. A magyar államnak szintén fontosak ezek a kérdések, s úgy tud ehhez hozzájárulni, ha támogatja azokat a tevékenységeket, melyek a probléma megoldását tűzték ki célul. (A PPA ugyan magyarországi közpénzekből van finanszírozva, viszont szlovákiai bejegyzésű és székhelyű alapítvány.)

Magyarországról két forrás nyújt támogatást a szlovákiai magyaroknak. Az egyik a Szülőföld Alap, amely a megszünt Illyés Közalapítvány szerepét vállalta magára, és küldetése szerint *„támogatást nyújt a szülőföldön való boldoguláshoz, anyagi és szellemi gyarapodáshoz, az anyanyelv és kultúra megőrzéséhez, valamint a Magyarországgal való kapcsolatok ápolásához”*. A másik a Rákóczi Szövetség, melynek célja *„a határon túl élő magyar kisebbségek nemzeti, kulturális, szellemi, közművelődési és érdekképviseleti tevékenységének segítése és identitástudatuk megőrzésében vállalt hatékony részvétel”*. Természetesen van pár egyéb elérhető adományforrás is Magyarországon, ezek azonban csupán ad hoc támogatást nyújtanak.

Ha megvizsgáljuk e két forrás által támogatott tevékenységeket, újra arra a következtetésre juthatunk, hogy ebben a hagyományápolás és az értékmegőrzés támogatásáé a fő szerep. A Szülőföld Alap támogatásainak

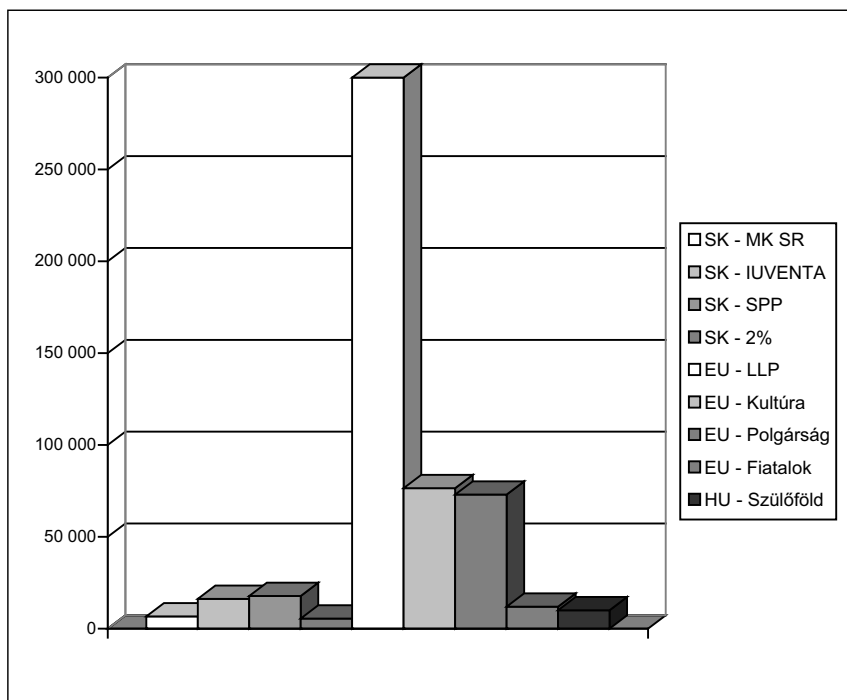
megoszlási aránya a hagyományápolás, értékmentés és fejlesztés, valamint a versenyképessé tétel között 70 : 30%. A Rákóczi Szövetség esetében ez az arány csaknem 100% a hagyományápolás javára.

Úgy gondolom, időszerű lenne, ha e két szervezet áttekintené és újra-gondolná támogatási politikáját, és feltenné magának a kérdést: vajon az itt beinvestált anyagiak valóban hozzájárulnak-e a saját küldetésnyilatkozatukban meghirdetett célokhoz, s hogy valóban hatékonyan van-e felhasználva a magyar adófizetők pénze?

2.2. Az anyagi források hatékony kihasználása az asszimilációs folyamatok megfékezése és az identitástudat fejlesztése területén

A következő grafikon összehasonlítást nyújt arról, hogy az egy projektre eső átlagtámogatás hogyan oszlik meg az egyes vizsgált források esetében.

3. ábra. Az egyes programok egy projektre eső átlagtámogatása euróban kifejezve

Előadásom előző részében már kitértem arra, hogy milyen mértékben használjuk ki az egyes forrásokat. A fenti grafikonból pedig látszik, hogy a való-

ban magas támogatások épp annál a forrásnál érhetőek el, ahová minimálisan, ill. nem is pályázunk. Mi lehet ennek az oka? Saját tapasztalataimból kiindulva a következő magyarázatokat tudom megfogalmazni:

- A szlovákiai magyar szervezetek elsősorban a magyarországi forrásokra, az SZK Kulturális Minisztériuma kisebbségi csomagjára és a PPA alapítvány támogatásaira támaszkodnak.

- Ezekhez a forrásokhoz való pályázási folyamat rendkívül egyszerű, ugyanilyen egyszerű az elszámolás is.

- Esetükben nem szükséges, ill. csupán minimális önrész felmutatása szükséges, míg a szlovákiai és európai uniós forrásoknál ez a megpályázható összeg nagysága miatt nagyon nagy.

- A magyarországi forrásokhoz és a PPA-hoz a pályázás magyar nyelven történik, míg az EU-ban ez angolul, ill. szlovákiai forrásokhoz szlovákul.

- Mivel ezek a források minimális követelményeket támasztanak a pályázóval szemben, s annak ellenére, hogy a támogatási összegek esetükben alacsonyak, mégis arra ösztönzik a szlovákiai magyar szervezeteket, hogy ezekre a forrásokra támaszkodjanak.

- Ezek a források nem követelik meg a hosszú távú stratégiához való illeszkedést, nem ösztönzik a szervezeteket arra, hogy hosszú távra tervezzenek, ezért az ezekből a forrásokból megvalósított tevékenységek többsége a hagyományápolással és értékmegőrzéssel foglalkozik.

Az elmondottakból tehát levonható az a következtetés, hogy amíg a múltbeli állapot átmentésére és a jelen állapot fenntartására helyeződik a hangsúly, addig a jövőbeli kívánt állapotot nem lehet megfogalmazni, s a tervezés, amely a jövőkép elérésének útját hivatott megfogalmazni, nem kezdődhet el. Amíg csupán azokra a forrásokra támaszkodunk, melyek a hagyományápolásra és értékmegőrzésre helyezik a hangsúlyt, addig nem tudunk megoldási stratégiákban gondolkodni, nem tudjuk a lehetőségeket kihasználni.

Az előadásban használt adatok forrásai

A belügyminisztérium alapítványi regisztere: <http://portal1.ives.sk/registre/startrnd.do>

<http://eacea.ec.europa.eu/index.htm>

http://eacea.ec.europa.eu/education/index_en.php

http://eacea.ec.europa.eu/youth/index_en.php

http://eacea.ec.europa.eu/culture/index_en.php

http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/index_en.php

http://eacea.ec.europa.eu/media/index_en.php

<http://www.nppa.sk>

<http://www.nadaciaspp.sk/>

<http://www.npoa.sk>

<http://www.nadaciapontis.sk>

<http://www.cef.sk>

<http://www.osf.sk>

http://www.slsp.sk/ActiveWeb/Page/sk/nadacia_slsp/nadacia_slovenskej_sporitelne.htm

<http://www.usske.sk/citizenship/nadacia-s.htm>

<http://www.cpf.sk/sk/rebricke-najvacsich-nadacii-v-top-trend-2007/>

<http://www.nadaciapontis.sk/13660>

<http://www.iuventa.sk>

<http://www.rozhodni.sk>

<http://www.culture.gov.sk>

<http://www.szulofold.hu>

<http://rakocziszovetseg.org/common/main.php>